

Vriendengroet uit Nederland

Hoe ging het vroeger, als Nederlanders hun taalbroeders uit het Zuiden geluk kwamen wensen met een jubileum of een belangrijke verjaardag? Ik stootte op Johan Huizinga, die bij het 50-jarige bestaan van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde in 1936 een hooggestemde lofrede hield op de uitzonderlijk mooie klanken van de Nederlandse taal. Dat was toen ongetwijfeld ter bemoediging van de Vlamingen in hun taalstrijd. En in 1970 was er bijvoorbeeld H.A. Gomperts, die als voorzitter van de Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde de 100-jarige Zuid-Nederlandse Maatschappij toesprak. Hij sprak in van ironie door-drenkte woorden over neerbuigend vriendelijke Nederlanders en over onderschatte Vlamingen.

Geen van beide, de bemoediging van Huizinga, noch de ironie van Gomperts zou passen bij deze 75ste verjaardag van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie. En dat niet alleen omdat dit feest gevierd wordt in een ander tijdsgewricht, met andere cultuur- en buurverhoudingen dan in 1936 en in 1970. Maar vooral omdat hier alles wat zweemt naar de toon van de grote en oudere taalbroeder zou misstaan. Anders dan bij de Academie en de Maatschappij komt op het gebied van toponymie en dialectologie aan uw Koninklijke Commissie het eerstgeboorterecht toe. Al leek Jakob dit Ezau wel te benijden : uw Commissie werd opgericht bij Koninklijke Besluit van 7 april 1926 en zes maanden later, op 11 oktober 1926, volgde prompt het besluit van de Nederlandse Akademie van Wetenschappen om een

commissie in te stellen die tot taak had te onderzoeken in hoeverre de studie van de dialecten in Nederland kon worden gecentraliseerd. Nederlandse commissies plegen lang drachtig te zijn voordat er iets geboren wordt en dat betekende in dit geval dat het zogenaamde 'Dialectenbureau' pas een kleine vier jaar later, in 1930, het licht zag. De volgende rol van Nederland komt goed tot uitdrukking in de bekende *Handleiding* van Grootaers en Kloeke bij het Nederlandse dialectonderzoek uit 1926. Grootaers kon daarin nog net het initiatief melden van minister en 'philoloog-neerlandicus' Camiel Huysmans voor een 'doelmatige ondersteuning van de dialectstudie en de plaatsnaamkunde'. Waarna Kloeke de gelegenheid te baat nam om in een adhortatieve voetnoot aan Grootaers' mededeling het volgende toe te voegen: 'Het ware te wenschen dat de Noord-Nederlandsche Minister van Onderwijs dit voorbeeld volgde. Daarbij zou m.i. ook al dadelijk de vraag onder ogen moeten worden gezien in hoeverre Noord en Zuid hier kunnen samenwerken — om ideëele maar ook om zuiver practische redenen'. Het 'dialectenbureau' kwam er dus, maar bij de Naamkunde zou het in Nederland nog duren tot 1948 dat de 'Commissie voor de Naamkunde en de Nederzettingsgeschiedenis' werd ingesteld. Daarmee was, na de eerdere oprichting van de 'Commissie voor de Volkskunde', de *trias neerlandica* compleet, die vanaf 1948 het Bureau en later het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde vormde.

In Nederland kwam er, na een langzame start, dus wel een betrekkelijk zware institutionalisering. Die zwaarte is verklaarbaar vanuit de sfeer van het Nederlandse interbellum. Na het nationalisme van de 19de eeuw, waarin het volk en de natie het lokale overkoepelden,

was er tijdens het interbellum in Nederland opvallend veel aandacht voor de interne verscheidenheid van lokale en regionale tradities. Zo werd de Koningin bij haar jubileum, aldus de *Maasbode* van 6 december 1923, toegezongen 'in alle Nederlandsche dialecten'. Gewichtige comités van notabelen propageerden de studie van het volkseigene, en beschrijvingen van de verschillende Nederlandse 'volkskarakters' mochten zich verheugen in een grote belangstelling. Ik heb de indruk dat Uw Commissie in vergelijking hiermee minder gedragen werd door de ideologie en de retoriek van het regionale, en dat haar oprichting veel strikter filologisch-wetenschappelijk gemotiveerd was.

Deze verschillen hebben niet verhinderd dat, geheel volgens de wens van Kloeke, tussen de Zuidelijke en de Noordelijke organisaties inderdaad een hechte samenwerking tot stand kwam. In de dialectologie leidde dat tot de gezamenlijke *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland*, tot de nauwe samenwerking in de *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, tot de hechte banden bij de *Reeks Nederlandse Dialectatlassen*, bij het tijdschrift *Taal en Tongval* enz. En bij de naamkunde bijvoorbeeld tot de gezamenlijke *Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam* en tot het latere *Naamkunde*-tijdschrift. De hartelijke betrekkingen blijken, tot op de dag van vandaag, ook uit de vele persoonlijke samenwerkingen en vriendschappen over de grens.

Uiteraard is er in de 75 jaar sedert de oprichting van uw Koninklijke veel veranderd. Al was het alleen al in ons taallandschap. Gerrit Achterberg dichtte in zijn vers 'Streekbelang' nog : 'Met welbehagen/sta ik een tol-

beambte uit te vragen./ De isoglossen liggen scherp en hecht'. Intussen is in dat scherpgetekende taallandschap wel een en ander veranderd.

Ook in de institutionalisering van de vakgebieden en van de projecten daarbinnen is er veel anders geworden. De retoriek van het interbellum – volgens formulering van de historicus Kossmann 'een tijd van grote, plechtige woorden' – heeft het bijvoorbeeld afgelegd tegen de onderkoelde en zuinige 'verkantooriseerde' communicatie in de romancyclus *Het Bureau* van J. Voskuil. Dat bureau draagt nog steeds de naam van Meertens, maar de dialectologie en de naamkunde zijn er intussen opgegaan in de 'variatielinguïstiek' en de volkskunde is 'Nederlandse ethnologie' geworden. Toch belet die verstekelingenstatus niet de hechte samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen in lopende projecten als de *Fonologische*, de *Morfologische* en de *Syntactische Atlas van de Nederlandse dialecten*. En als tegenwicht tegen doemdenken en nostalgie waartoe emeriti-laudatores wellicht van nature neigen, zij ook vermeld dat in ieder geval de dialectologie, ook buiten de nationale kaders van weleer, aanzienlijk in breedte gewonnen heeft. *Taal en Tongval* is nu volgens de colofon het tijdschrift van de centra voor dialectologie in Amsterdam, Gent, Leuven, Groningen en Nijmegen. Zo is er ook de Vlaams-Nederlandse Commissie van FWO/NWO, die momenteel meerdere projecten steunt, gewijd aan de woordenschat- en de uitspraakvarianten in Vlaanderen en Nederland. Zoals er ook nog steeds die voorbeeldige samenwerking is, onder auspiciën van de Nederlandse Taalunie, bij de woordenboeken van de Brabantse, de Liemburgse en de Vlaamse dialecten.

Al die tijd, wil ik maar zeggen, 75 jaar lang, is er op verschillende wijzen en met verschillende accenten, intensief tussen Vlaamse en Nederlandse dialectologen en naamkundigen samengewerkt. Als Nederlander wilde ik vandaag vooral ook zeggen hoezeer wij deze samenwerking op prijs hebben gesteld. Er zijn in het verleden, vanaf de Taal- en Letterkundige Congressen, veel dromen geweest over overkoepelende Vlaams-Nederlandse taalacademies. De speling van het lot heeft gewild dat daarvan weinig terecht is gekomen, en dat bijvoorbeeld voor de twee wetenschapsgebieden die vandaag centraal staan, het federale Belgische verband kansrijker en inderdaad succesvol is gebleken. Maar het is goed dat wij in het Nederlandse taalgebied vanuit de eigenheid van Vlaanderen en Nederland maximaal de gezamenlijkheid hebben gezocht en gevonden.

Dames en heren, deze Jakob uit het Noorden weet dat de linzensoep uit zijn contreien te slecht smaakt om een 75-jarige zuidelijke Ezau nog te kunnen verleiden. Ontvang dus van deze jongere taalbroeder het respect en de oprechte gelukwensen die u vandaag zo zeer toekomen.

Anton M. HAGEN